

VASI SZEMLE

SZ. NAGY GÁBOR

„NEM VOLT ELÉG, MINDSZENTY ÚR?”

MINDSZENTY ÉS A SAJTÓ 1946 ELEJÉN*

T akács Dezső, az egyházközség világi elnöke és Dobos Ferenc plébános – a „gárdonyi és agárdi rk. [római katolikus – SzNG] egyház hívei és szerzetei nevében” – 1946. február 17-én a következő beadványt küldte Nagy Ferenc miniszterelnök részére:

„Ugyancsak felháborodással olvassuk a magyar sajtó ama támadásait és sértegetéseit a Hercegprimás ellen. Némely körök a Hercegprimás szavait úgy állítják be, mint ha ellensége volna a demokráciának és ezzel az ország újjáépítésének. Úgy látszik azt elfelejtették, hogy Hercegprimásunk egyik vezérférfia volt az ellenállási mozgalomnak, akit a nyilas kormány püspöki méltóságára való tekintet nélkül bebörtönzött. Ennek ellenére, szükséges és tárgyilagos bírálatai miatt, reakciónak és demokrácia ellenesnek minősítik. Mi csak hálával vagyunk Főpásztoraink [Mindszenty József és XII. Pius – SzNG] iránt, akik az örök krisztusi elveket hirdetik, tekintet nélkül arra, hogy azok némelyekre kedvező benyomást gyakorolnak, vagy nem.

Mivel katolikus napisajtó nincsen, ahol tiltakozásunkat nyilvánosságra hozhatnánk, ezúton fejezzük ki tiltakozásunkat és úgy XII. Pius pápához, mint Hercegprimásunkhoz való hűségese ragaszkodásunkat”.¹

De nemcsak a gárdonyi és agárdi hívek tiltakoztak a hercegprimást ért támadások ellen. A bodajki, az albertfalvai, a kelenvölgyi, a Baross Gábor-telepi, a tisztaistvánligeti, a budatétényi, a hercegfalvai,² a sárszentmiklósi, a kisésti, a székesfehérvári, a pusztacregesi,³ a felső-krisztinavárosi,⁴ a somogytarnóci, az aranyospusztai, az aracsai és csoknyai, a csökölyi, a babócsai, a dabronyi, a nyárádi, a torony-ondódi,⁵ a csehimindszenti, a csehi és csipkerekai, a makói és környéki,⁶ a véneki,⁷ a bársonyosi, a győrszentiváni, a kaposvári

* A tanulmány megírását az MTA BTK Médiatudományi Munkacsoportja támogatta.

¹ Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (MNL OL) XIX-I-10-704/1946. Az agárdi és a gárdonyi római katolikus egyházközség beadványa Nagy Ferenc miniszterelnökhöz, 1946. február 17.

² MNL OL XIX-I-10-784/1946.

³ MNL OL XIX-I-10-798/1946.

⁴ MNL OL XIX-I-10-860/1946.

⁵ MNL OL XIX-I-10-1183/1946.

⁶ MNL OL XIX-I-10-1182/1946.

⁷ MNL OL XIX-I-10-1150/1946.

MINDSZENTY JÓZSEF EMLÉKEZETE

SZ. NAGY GÁBOR: „NEM VOLT ELÉG, MINDSZENTY ÚR?”

Nagyboldogasszony, a prügyi, a vinári, a bolhói, a dozmati, a nemesszalóki,⁸ a somogytárnócai⁹ római katolikus egyházközösségek is. 1946 februárja és áprilisa között kelt leveleikben, távirataikban, jegyzőkönyv-kivonataikban ugyanaz ellen tiltakoztak, mint a fentebbi idézetben. Felmerülhet a kérdés: miért éppen ebben az időben árasztották el a Miniszterelnökséget ezek a tiltakozások? Hiszen a baloldali sajtótermékek 1945 novemberétől kezdve folyamatos támadást folytattak Mindszenty személye ellen.¹⁰ Ugyanakkor az is tény, hogy 1946 elején Révai József a Magyar Kommunista Párt nagybudapesti szervezetének gyűlésén választás elé állította a hercegprímást: „a magyar reakciónak akar-e a feje lenni, vagy a magyar katolikus egyháznak?”.¹¹ Tehát 1946-tól kezdve Mindszenty már nem az egyház feje, hanem a Horthy-korszak megtestesítője. Ő lett a szinonimája mindennek, ami a baloldal szerint elmaradott, idejétmúlt, egyszóval reakciós. Ugyanakkor arra sem tudjuk a választ, hogy a tiltakozások honnan, kinek a felhívására, kezdeményezésére indultak meg.

A beadványok nagy számát látva elképzelhetetlen, hogy az ország több helyéről közel egy időben indult volna ki tiltakozási hullám a hercegprímást ért támadások ellen. A katolikus lapokban (*Új Ember*, *A Szív*) nem történt felhívás erre, és arról sem tudunk, hogy ezt a felsőbb klérus szervezte volna. Ugyan a püspökkari konferencia 1946. április 2-ai ülésén Grósz József nyitóbeszédében „undorral” utasította vissza a Mindszentyt ért támadásokat,¹² majd még ugyanezen az ülésen a konferencia szót ejtett az egyház elleni baloldali támadásokról is,¹³ de konkrét felszólítás nem történt az egyházközösségek felé. Ahogy nem történt ilyen a március 14-ei ülésen sem. Igaz, látni kell, hogy az általunk vizsgált időszakban nem tartottak püspökkari tanácskozásokat, így nem is lehetett volna alkalmuk egy ilyen felhívás közzétételére. Sajnos Mindszenty József emlékiratai sem nyújtanak segítséget ebben a kérdésben, ahogy a Mindszentyről szóló írások sem tartalmaznak erre nézve semmiféle adatot. Meg kell tehát elégednünk azzal a ténnyel, hogy a baloldali sajtótámadásokat a katolikus egyházközösségek sem hagyták szó nélkül, és így álltak ki az egyre hevesebb támadás alatt álló Mindszenty mellett.

Az 1946. január eleje és február közepe közötti sajtótámadások tematikáját négy csoportra lehet bontani. Az első Mindszenty szilveszteri rádióbeszéde, a második a Ries István igazságügyi miniszterhez írt levele, a harmadik a Szent Domonkos-templomban elmondott szózata, míg a negyedik az Örökimádás-templomban elhangzott beszédét követő utcai tüntetések után robbant ki.

*

Mindszenty az 1945. december 31-én a rádióban elmondott beszédében sötét színekkel festette le az 1945-ös évet. A hercegprímás úgy látta, hogy az 1946-os még nehezebb lesz majd a katolikusok számára. A baloldali sajtó rögtön válaszolt is a beszédre.

8 MNL OL XIX-I-10-1071/1946.

9 MNL OL XIX-I-10-1059/1946.

10 SZ. NAGY Gábor: A Mindszenty József elleni sajtótámadások 1945–1946. A médiatörténet és az egyháztörténet metszéspontjai. Tanulmányok. Szerk.: Klestenitz Tibor. Budapest, MTA BTK 2015. 132–137. old. (Médiatudományi könyvek)

11 Nagybudapesti pártszervezetünk egységesen sürgeti a teljes kormányprogram végrehajtását – a reakció ellen is! *Szabad Nép*, 1946. január 8. 1. old.

12 A magyar katolikus püspökkari tanácskozások története és jegyzőkönyvei 1945–1948 között. Vál., bev., sajtó alá rend. BEKE Margit. Budapest, MTA BTK, 2015. 123. old. (Magyar Történelmi Emlékek. Okmánytárak. Egyháztörténeti Források, 1.)

13 A magyar katolikus püspökkari... i. m. 132. old.

VASI SZEMLE

2015. LXIX. ÉVFOLYAM 5. SZÁM

A Szociáldemokrata Párt központi lapja, a *Népszava* nyitotta a sort 1946. január 3-án,¹⁴ majd másnap követte a Magyar Kommunista Párt lapja, a *Szabad Nép* is.¹⁵ Január 3-án a *Népszava* kulturális rovatának vezetője, Erdődy János a rádió nyilvánossága előtt válaszolt a szilveszteri rádióbeszédre,¹⁶ míg január 7-én Révai József kommunista párti politikus pártja nagybudapesti szervezetének gyűlésén emlékezett meg a beszédről.¹⁷

A baloldali egyöntetűen utasította vissza Mindszenty beszédét. Véleményük szerint a hercegprímás továbbra is a demokratikus pártok és a demokrácia ellen lép fel a beszédeiben, és azokat az embereket védi, akik a háborúba taszították az országot. Ezért a kommunista és a szociáldemokrata párt is arra szólította fel Mindszentyt, hogy döntse el, melyik oldalon akar állni: a demokrácia vagy a reakció oldalán. Ha az utóbbit választja, akkor azzal nemcsak magának, hanem az egyháznak is árt. Ahogy Révai fogalmazott január 7-i beszédében: Mindszentynek választania kell, hogy „a magyar reakciónak akar-e a feje lenni, vagy a magyar katolikus egyháznak?”. Visszatérő vád volt, hogy ilyen beszédet 1944 szilveszterén nem mert volna elmondani.

A katolikus sajtótermékek közül először az *Új Ember* reagált a baloldali vádakra. A lap szerint Mindszenty nem a demokratikus berendezkedést támadta, hanem egyes intézkedések ellen emelte fel a szavát. A baloldalnak pedig el kell fogadnia, hogy a kritika a demokrácia egyik alapeleme, amelyhez mindenkinek joga van. Ha pedig a demokratikus pártok ki akarnak egyezni az egyházzal, akkor ezt tiszteletben kell tartaniuk.¹⁸ Január végén pedig *A Szív* válaszolt a baloldalnak. A lap úgy látta, hogy Mindszentyt nem kell megvédeni, mert az idő őt fogja igazolni a baloldali vádakkal szemben. Mindezt jól mutatja, hogy a lap szerint a tömegek Mindszenty mellett állnak, és beszédét nem támadásnak, hanem a valóság pontos bemutatásának tartják. Arra is felhívta a baloldali lapok figyelmét, hogy 1944 szilveszterén Mindszenty a nyilasok fogja volt.¹⁹

A baloldal tehát igyekezett választás elé állítani Mindszentyt, akinek, ahogy ezt már fentebb is írtam, döntenie kell: vagy abbahagyja az ellenzéki politizálást, vagy pedig menthetetlenül a reakció oldalára kerül. Ez tulajdonképpen az egyház és az állam viszonyának rendezésére, a modus vivendire irányuló felszólítás volt, amelyet a katolikus egyháznak kell megindítania. A Mindszenty-párti katolikusok álláspontja ezzel szemben az volt, hogy ezt a kiegészítést az államnak és a pártoknak kell kezdeményezniük, hiszen az egyház, mint az Isten földi képviselője, nem egyezkedik.²⁰ A szilveszteri rádióbeszéd után kialakult sajtópolémia tehát egy újabb elemmel gazdagodott, amely a továbbiakban meghatározta az egyház és az állam (főként a baloldali pártok) egymáshoz fűződő viszonyát.

Néhány nappal a rádióbeszéd után, 1946. január 5-én a hercegprímás levelet intézett Ries István igazságügy-miniszterhez, amelyben arra kérte, hogy vizsgálja felül a politikai okokból bebörtönözöttek ügyét. A levél majdnem két hétig rejtve maradt a nyilvánosság előtt, azonban január 20-án Szabó István a *Népszava* hasábjain egy hosszú írást szen-

14 SZABÓ István: Az ellenzéki hercegprímás. *Népszava*, 1946. január 3. 1. old.

15 A hercegprímás szilveszteri beszéde... *Szabad Nép*, 1946. január 4. 3. old.

16 Rádióválasz a hercegprímásnak. *Népszava*, 1946. január 4. 3. old.

17 Nagybudapesti pártszervezetünk egységesen sürgeti a teljes kormányprogram végrehajtását – a reakció ellen is! *Szabad Nép*, 1946. január 8. 1. old.

18 A Hercegprímás ellen való támadásokra. *Új Ember*, 1946. január 13. 3. old.

19 Ellenzéki Egyház?... *A Szív*, 1946. január 19. 2., Hitünk, erőnk, harcunk. *A Szív*, 1946. január 26. 2. old.

20 Ellenzéki Egyház?... *A Szív*, 1946. január 19. 2. old.

MINDSZENTY JÓZSEF EMLÉKEZETE

SZ. NAGY GÁBOR: „NEM VOLT ELÉG, MINDSZENTY ÚR?”

telt a levélnek.²¹ Mindszenty levelének a lényeges állítása az volt, hogy senkit nem lehet elítélni olyan bűnért, amelyet az elkövetés időpontjában hatályos jogszabály szerint nem bűntett. Mindszenty emellett azt is kifogásolta, hogy egy demokráciában megengedhetetlen, hogy valakit azért ítéljenek el, mert valamely párt tagja volt. Szabó szerint ezzel a levéllel ismét bizonyítást nyert az, hogy „Mindszenty a gyilkosok és rablók patrónusa...”.

A *Szív* február 9-ei számában, egy olvasói levél apropóján, fejtette ki az álláspontját a miniszterhez írt levéllel kapcsolatban. A levélíró úgy értelmezte a sajtóban megjelent írásokat, hogy Mindszenty a háborús főbűnösök felmentését kérte. Azt a lap is elismerte, hogy a hercegprímás valóban levelet intézett Ries István igazságügyi miniszterhez a háborús bűnösökkel kapcsolatban. A lap szerint azonban a sajtó, szokása szerint, nem a leírtakkal szállt vitába, hanem azt kiforgatták. Mindszenty ugyanis nem azt követelte, hogy a háborús bűnösöket mentsék fel, hanem hogy nem helyes valakit olyan törvények alapján elítélni, amelyek nem voltak az adott pillanatban hatályosak. A Népbíróóság pedig azon az elven áll, hogy olyan politikai cselekedetek is büntethetőek, amelyekre akkor törvény nem volt: például az uszító, háborút támogató újságcikkek esetében. Ugyanakkor ezek „igenis isteni törvényekbe ütköznek”, mert táptalajt szolgáltak a bekövetkezendő katasztrófához. Mindszenty azonban nem ezek ellen szólalt fel. Ezért is érthetetlen, hogy a hercegprímás támadó újságcikkek őt a gyilkosok pártfogójának tekintik. A támadó írások azt azonban elfelejtették megemlíteni, hogy Mindszenty azoknak a „kisembereknek az érdekében szólalt fel, akik csupán megtévedtek, de vagy *alanyi vétkesség nélkül*, vagy pedig *kisebbségi vétkességért* immár nyolc-kilenc hónap óta fogházban szenvednek”. Eerre pedig Magyarország hercegprímásának igenis joga van, írta a lap, hiszen ezek között vannak ártatlanok, vagy ha bűnösök is voltak, a nyolc-kilenc hónap már elég büntetés volt nekik. A lap szerint Mindszenty kérelme nem állt messze az Igazságügyi Minisztérium terveitől sem. A minisztérium ugyanis kiadott egy olyan rendelkezést, hogy akik csak az 1945. évi VII. törvény-cikk 15. és 17. §-ba²² ütköző cselekményt követték el, vagy ez alapján adták ki a vádiratot, azok közül többen szabadlábra tehetőek. A lap szerint „ez meg is történt”. Mindszenty azon kijelentése, hogy pártfogatartozás miatt nem lehet elítélni senkit, mind a demokrácia, mind a „pártelfogultságtól mentes emberek számára” jogos igény. Ez az igény szerényebb, mint a nürnbergi perek eljárására vonatkozó kitétel, amely szerint nem tekinthető bűnösnek az, aki adott pártra szavazott, vagy kapcsolatot tartott fenn. Talán Mindszentynek ki kellett volna fejtenie, meg kellett volna magyaráznia az álláspontját. Nem szabad elfelejteni azonban, figyelmeztet a lap, hogy ezt a „levélét közjogi személynek közjogi személyhez intézett levélnek szánta, – nem pedig polemizáló sikknek a napisajtó számára”. Így Mindszenty joggal várhatta volna el, hogy az válaszoljon, akihez a levelet intézte, ahogy ez demokráciákban szokás. Mert, teszi fel a kérdést a lap, „Gondolhatta-e a Hercegprímás azt, hogy az Igazságügyminiszter kabinetirodája a baloldali pártlapok szerkesztősége?”. Felvetődik az a kérdés is, hogy ki, és milyen szándékkal adta ki a levelet a baloldali sajtónak. Talán jobban jártak volna, ha a miniszter válaszol, mint a pártújságírók.²³

21 SZABÓ István: A hercegprímáshoz. *Népszava*, 1946. január 20. 1–2. old.

22 1945. évi VII. törvénycikk a népbíráskodás tárgyában kibocsátott kormányrendeletek törvényerőre emeléséről. <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3¶m=8214> (letöltés ideje: 2015. május 3.)

23 Fényzóró. *A Szív*, 1946. február 9. 2. old.

VASI SZEMLE

2015. LXIX. ÉVFOLYAM 5. SZÁM

Január 20-án Mindszenty a Szent Domonkos-templomban mondott misét, amelyen Hámori László, a *Népszava* munkatársa is jelen volt.²⁴ Az újságíró szerint Mindszenty párhuzamot vont a tatárok és a szovjet hadsereg tagjai között, külön kiemelve a lakosság ellen elkövetett atrocitásokat.²⁵



Mindszenty József hercegprímás látogatása az Új Ember szerkesztőségében 1947-ben. Balra közepén Péntes Balduin főszerkesztő



A prímás az Új Embernél. Balján (a képen jobbra) Péntes Balduin. (A két kép közlési lehetőségét az Új Ember Kiadónak köszönjük.)

Hámori azonban nem értékelte a beszédet, mindössze arra hívta fel az olvasók figyelmét, hogy a beszéd nagy hatással volt a hívekre, akik láthatóan teljesen egyetértettek az elhangzottakkal, és azt a képzetet keltette benne, mintha még mindig a Horthy-korszakban lenne, ahol a hercegprímás közjogi méltóság. A *Szabad Nép* írásában tovább ment az egyszerű beszámolónál.²⁶ A lap szerint Mindszenty politikai küzdőtérre változtatta a templomot, és beszéde a magyar külpolitikai érdekeket is sértette. A lap szerint Mindszenty kezd eltávolodni az egyházától, amely igyekszik rendezni az állammal a viszonyát. A *Szabad Nép* szerint Mindszenty már nem közjogi méltóság, de szavának súlya van, és éppen ezért arra hívta fel a kormányzat figyelmét, hogy ne hagyják, hogy a templom a demokratikus intézmény elleni támadások fészke legyen.

A katolikus sajtó egyetértett a baloldali lapokkal abban, hogy valóban van reakció Magyarországon, de nem ott, ahol azt egyesek látni vélik. Mert az nem reakció, amely „undorral és lázadozva fordul el a demokráciának ama képviselőitől, akik panamákkal, erőszakkal

mocskolják be a demokrácia tiszta köntösét”. A Mindszentyt támadó sajtó is tökéletesen mutatja be a félrevezetés módszertanát. Először azt vetették Mindszenty szemére, hogy

24 HÁMORI Tibor: Profán riport a hercegprímási szentbeszédről. Hítszónoklat avagy politikai beszámoló? *Népszava*, 1946. január 22. 1. old.

25 Mindszenty több ízben is felhívta a magyar és a külföldi politikusok, valamint a Szentatya figyelmét is erre. L. „Törvényes” megszállás. Szovjet csapatok Magyarországon 1944–1947 között. Szerk. L. BALOGH Béni. Budapest, Magyar Nemzeti Levéltár, 2015. 358–360. old., 378. old., 381–382. old.; a további atrocitásokról bővebben: uo. 249–411. old.

26 Nem volt elég Mindszenty úr? *Szabad Nép*, 1946. január 22. 3. old.

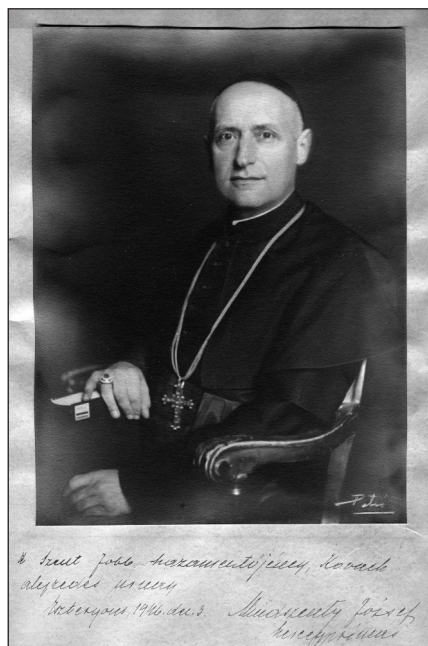
MINDSZENTY JÓZSEF EMLÉKEZETE

SZ. NAGY GÁBOR: „NEM VOLT ELÉG, MINDSZENTY ÚR?”

bírálta a földreformot. Ez valóban így volt, de egyes kormánypárti körök is megtették ezt. Ezek után már azzal vádolták, hogy ellenzi is azt, míg végül odáig jutottak, hogy Mindszenty egyenesen „a reakció vezére, a nagytőke védője”. Ezek után igyekeztek Mindszentyt elszigetelni és szembeállítani nem csak a katolikusokkal, hanem más püspökökkel is, holott régóta nem volt olyan jó a viszony a többi keresztény egyházzal, mint Mindszenty alatt. Azonban itt sem álltak meg, és most már a „gyilkosok védője” és a „külpolitikai érdekek veszélyeztetője” címkét is ráaggatták. Ha így megy tovább, ironizált a szerző, a végén „azt fogjuk olvasni, hogy a »véreskező primás«, a »nemzet sírásója«, a »demokrácia hóhéra«” a hercegprimás. De ezzel sem jutnak célhoz, hiszen az egyház már rengeteg ilyen támadást túlélte, és nem lett semmivé. Ahogy Mindszenty is túlélte már, hogy hite miatt bebörtönözték.²⁷

Január végén, február elején a hercegprimás személyéről szóló diskurzus nem igazán lépett túl az addigi vádakon. Egyetlen új elemmel bővült a baloldali sajtó témája: Mindszenty megnyilatkozásai nem állnak összhangban a katolikus egyház terveivel. A szociáldemokrata és a kommunista párti sajtó rámutatott, hogy Mindszenty már nem csak a demokraták közül zárta ki magát, hanem távol került a sajtó egyházi álláspontjától is.²⁸ Természetesen ez nem volt igaz, noha valóban voltak olyan főpapok, akik hajlottak volna az állammal való kényszerű megegyezésre, akár Mindszenty ellenében is.²⁹

A baloldal és Mindszenty közötti harc azonban február 10-e után csúcsosodott ki igazán. Február 10-én a hercegprimás szentbeszédet tartott az Örökimádás-templomban, amely után spontán utcai tüntetés kezdődött. Mindez jó ürügyet szolgáltatott a baloldal számára, hogy a Mindszenty elleni támadásokat magasabb szintre emelje. A *Népszava* és a *Szabad Nép* is fasiszta, antiszemita tüntetésről írt, ahol a tüntetők Mindszenty mellett Imrédy Bélát és Szálasi Ferencet éltetve, demokráciaellenes jelszavakat skandálva vonultak végig az utcán. A nagyobb botrányt csak a rendőrség közbelé-



Dedikált portré „a Szent József hazamentőjének, Kovács György alezredes úrnak”. (1946. december 3., Szent István Bazilika Kincstára, Budapest)

27 Fél-igazságoktól ments meg, Uram minket! *A Szív*, 1946. február 9. 1. old.

28 A Ganz dolgozói tiltakoznak: „Mindszenty dicstelen működése ellenkezik a kereszténység szellemével”. *Szabad Nép*, 1946. január 30. 2. old., Pécs és Veszprém Mindszenty uszításai ellen. *Szabad Nép*, 1946. január 31. 3. old.

29 Hamvas Endre volt az egyik, aki valóban támogatta volna Czapik Gyula egri érseket. L. SÁGI György: Egy katolikus főpap vívódásai. Hamvas Endre csanádi püspök és az államhatalom, 1961–1964. *Egyháztörténeti Szemle*, 2013/2. 64. old.

VASI SZEMLE

2015. LXIX. ÉVFOLYAM 5. SZÁM

pése akadályozta meg. Mindezek mellett a lapok a tüntetés szervezettségére is felhívták a közvélemény figyelmét, amely azt mutatja, hogy Mindszenty és hívei végleg szembe helyezkedtek a demokratikus értékekkel és a nyilasokkal vállaltak nyílt szövetséget. Ezért írta a *Szabad Nép*: a demokratikus erőknek össze kell fogniuk, és meg kell állítaniuk a „klerikális-fasiszta” elemeket. A munkásságnak be kell bizonyítani, hogy fel tudja venni velük a harcot. A *Népszava* ugyanakkor megróttá a rendőrséget, hogy ilyen felkészületlenül érte őket a tüntetés.³⁰

A kommunista és a szociáldemokrata párt be is tartotta a fenyegetését. Tömeggyűlésekkel, tüntetésekkel, munkabeszüntetésekkel tiltakoztak Mindszenty tevékenysége ellen, némely esetben a helyi Nemzeti Parasztpárt és a Kisgazdapárt politikai támogatását is maguk mellett tudva.³¹

Mindezek mellett a Mindszenty ellen folytatott támadások a baloldali pártok és a Független Kisgazdapárt között is ellentétet szítottak, amely a Nemzetgyűlésben csúcsozódott ki. A február 12-ei ülésen Losonczy Géza kommunista párti képviselő felszólalásában élesen támadta Mindszenty személyét, amely nem volt mentes a Mindszentyt védő kisgazdapárti bekiabálásoktól sem.³² Ugyanez az eset ismétlődött meg február 13-án a szociáldemokrata Révész Ferenc felszólalása alatt is.³³

Pénzes Balduin az *Új Ember* február 24-ei számában arra hívta fel a baloldali sajtó figyelmét, hogy nem lehet kapcsolatot találni a hercegprímás beszéde és az utána kialakult zavargás között. Mindszenty nem politizált, hanem az újjáépítés szükségességéről beszélt, amelybe a lelki újjáépítés is beletartozik. Véleménye szerint a sajtó egy része szándékosan igyekszik eltorzítani Mindszenty megnyilvánulásait, hogy ezzel is a katolikusok ellen hangolja a közvéleményt. Pénzes ugyan nem mondta ki, de írásából kivehető, hogy provokációt sejtett a tüntetés hátterében.³⁴

A *Szív* március 2-i számában két oldalas írásban foglalkozott az utóbbi időkben egyre szaporodó egyház- és Mindszenty-ellenes támadásokkal. A lap szerint a nyilas uralom propagandáját idéző támadásokat intéznek egyes lapok a hercegprímás és a katolicizmus ellen. A lap nem hiszi, hogy a tüntetések a reakció ellen zajlottak volna, hiszen tízezer ember tanúskodik amellett, hogy február 10-én nem voltak Imrédyt és Szálasit éltető bekiabálások. Egyes pártok mindenféle bizonyítékok nélkül vádolják a hercegprímást, és hergelik ellene a tömeget. Többek szerint a Mindszenty elleni támadás csak a nagyobb problémákról próbálja elterelni a közvélemény figyelmét, hiszen vannak olyan pártok, amelyek folyamatosan támadnak valakit. Hiszen nem Mindszenty az oka a kenyér és a

30 Fasiszták az utcán. *Szabad Nép*, 1946. február 12. 3. old., Templomból – tüntetésre. A hercegprímás prédikációja után hívei fasiszta tüntetést rendeztek a Körúton. *Szabad Nép*, 1946. február 12. 3. old., Nyilas tüntetés és botrány a hercegprímás szentbeszéde után. *Népszava*, 1946. február 12. 3. old.

31 Válasz a fasiszta provokációra. Tízperces tüntetés Mindszenty és hívei uszításai ellen. *Szabad Nép*, 1946. február 14. 3. old., A MADISz a papi politizálás és a sovinizmus ellen. *Szabad Nép*, 1946. február 14. 3. old., Pártunk nagygyűlésén... *Szabad Nép*, 1946. február 15. 1. old., Siklós négy demokratikus pártja a hercegprímás izgatásai ellen. *Szabad Nép*, 1946. február 16. 3. old., Megmozdult az ország. *Szabad Nép*, 1946. február 17. 3. old., Harcolunk a demokráciáért – egyetlen lépést sem teszünk visszafelé! *Szabad Nép*, 1946. február 19. 1. old., Tiltakozunk! Tiltakozunk! *Szabad Nép*, 1946. február 19. 3. old.

32 Az 1945. évi november hó 29-ére összehívott Nemzetgyűlés Naplója. Hiteles Kiadás. I. kötet. Budapest, Athenaeum, 1946. 453–455. old.

33 Uo. 487–489. old.

34 PÉNZES Balduin: A Hercegprímás beszéde és a tüntetések. *Új Ember*, 1946. február 24. 3. old.

MINDSZENTY JÓZSEF EMLÉKEZETE

SZ. NAGY GÁBOR: „NEM VOLT ELÉG, MINDSZENTY ÚR?”

krumpli ára emelkedésének. De a „katolikusok jelentékeny része a kultúrharc kezdetét véli felismerni ebben a tüntetésben”. Ezt erősíti az, hogy a Mindszenty-beszédet nyilas beszédnek nevezték, de abból egy mondatot nem idéztek. A katolikusoknak a saját sajtó iránti békés tüntetésére pedig dühödt Mindszenty-ellenes tüntetéssel válaszoltak. Továbbá a kultúrharc mellett szól az a tény is, hogy az egyik napilap a katolikus egyház befolyásának a visszaszorítását vetette fel az oktatásban, válaszul Mindszenty kijelentéseire. *A Szív* szerint ha ez büntetés, akkor nyilas módszer, ha azonban pártprogram, akkor Mindszentytől „függetlenül meg fog történni a katolikus iskolák elvétele és a hitoktatás megszüntetése”. Az is a harc része, hogy több munkahelyen aláírást kértek a dolgozóktól, hogy elhagyták a katolikus egyházat. A módszer a lap szerint megdöbbentően hasonlatos a németországi nemzetiszocialista kultúrharchoz. A jövőtől a lap nem sok jót várt. Fel kell készülni az egyházi iskolák államosítására és a katolikus sajtó elhallgattatására. Sokan fogják elhagyni az egyházat. De a támadások segíthetnek a katolikusok egymás mellé állásában és a célért való összefogásban is.³⁵

Február végére tehát a Mindszenty elleni támadások már új szakaszba léptek. A baloldali pártok már konkrét lépéseket is terveztek a katolikus egyház ellen, és ehhez indokul használták fel az Örökimádás-templom miséje után történeteket. Ekkor azonban már nemcsak a kis példányszámban kapható katolikus sajtó, hanem a kiskgazdapárti politikusok egy része és a hívek is kifejezték ellenérzésüket a baloldali támadásokkal kapcsolatban. A kiskgazdapárti politikusok Mindszenty melletti kiállása pedig új frontot is nyitott. A baloldali pártok most már nemcsak Mindszenty és a katolikus egyház „reakciósságáról” győződhetek meg, hanem arról is, hogy ennek hatása van a koalíciós partner soraiban is. Így mindez jó alapot szolgáltatott nemcsak az egyház és intézményei elleni fellépéshez, hanem a jobboldali kiskgazda politikusok elleni támadáshoz és a Baloldali Front márciusi megalakításához is.

35 Mi történt?... *A Szív*, 1946. március 2. 1–2. old.